

Доценко А. Ю.,
прокурор

Харківської місцевої прокуратури № 6

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УКЛАДАННЯ УГОДИ ПРО СПІВПРАЦЮ У ВИКРИТТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Анотація. У науковій статті окреслено теоретичні та практичні аспекти участі прокурора під час здійснення кримінального провадження на підставі угоди про визнання винуватості з обов'язковою умовою співпраці підозрюваного чи обвинуваченого з правоохоронними органами. Визначено особливості укладення угоди про визнання винуватості щодо співпраці з органами досудового розслідування. Проаналізовано думку науковців про доцільність виділення обов'язку щодо співпраці підозрюваного чи обвинуваченого з органами досудового розслідування в окремих випадках кримінального провадження.

Ключові слова: угода про співпрацю, прокурор, підозрюваний, досудове розслідування, КПК України, кримінальне провадження.

Постановка проблеми. Здійснення кримінального провадження на підставі угод про визнання винуватості створює умови для співпраці підозрюваного чи обвинуваченого з правоохоронними органами, швидкого здійснення досудового розслідування, раціонального розгляду кримінального провадження в суді першої інстанції, розвантаження судів апеляційної інстанції судовими справами, оскільки ухвалений вирок про затвердження умов угоди про визнання винуватості має значно менше правових підстав для його оскарження в апеляційному та касаційному порядку.

Аналіз останніх досліджень. Поняття та зміст ініціювання, укладання та затвердження угоди про визнання винуватості досліджувалися багатьма вітчизняними науковцями та практиками, такими як: О.В. Бахновський, В.І. Бояров, Н.С. Костенко, Р.В. Новак, Є.В. Повзик, М.В. Сіроткіна, О.В. Стратій. Однак на практиці виникає багато проблемних питань, пов'язаних з укладанням угоди про співпрацю з органами досудового розслідування, що потребують свого додаткового наукового аналізу.

Метою статті є визначення структурних елементів угоди про визнання винуватості щодо співпраці з органами досудового розслідування, окреслення теоретичних та практичних аспектів участі прокурора під час здійснення кримінального провадження на підставі угоди про співпрацю підозрюваного чи обвинуваченого з правоохоронними органами.

Виклад основного матеріалу. Обговорення в юридичній літературі питання угод у кримінальному провадженні неминує призводити авторів до аналогії з так званими угодами про визнання провини, угодами про співробітництво, угодами з правосуддям, медіативними угодами, які мають місце в деяких зарубіжних системах кримінального судочинства. Зрозуміло, що можливість укладення угоди про визнання винуватості за умови співпраці з правоохоронними органами введена в Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) з метою протидії організованій злочинності, корупції, злочин-

ним організаціям, члени яких, як правило, відмовляються від показань стосовно співучасників та організаторів злочинної діяльності. Тому завдання таких нововведень є залучення до співпраці в розкритті злочинів осіб, які перебувають у злочинних угрупованнях та в кримінальному середовищі за умов значного скорочення таким особам кримінального покарання [1, с. 193].

Відповідно до ч. 1 ст. 472 КПК України в угоді про визнання винуватості зазначаються її сторони, формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, істотні для відповідного кримінального провадження обставини, беззастережне визнання підозрюваним чи обвинуваченим своєї винуватості у вчиненні кримінального правопорушення, обов'язки підозрюваного чи обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою (якщо відповідні домовленості мали місце), умови часткового звільнення підозрюваного, обвинуваченого від цивільної відповідальності у вигляді відшкодування державі збитків внаслідок вчинення ним кримінального правопорушення, узгоджене покарання та згода підозрюваного, обвинуваченого на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням, наслідки укладення та затвердження угоди, передбачені статтею 473 цього Кодексу, наслідки невиконання угоди [2].

Отже, відповідно до ст. 472 КПК України в угоді про визнання винуватості серед інших обставин зазначається про беззастережне визнання підозрюваним чи обвинуваченим своєї винуватості у вчиненні кримінального правопорушення та умови часткового звільнення підозрюваного, обвинуваченого від цивільної відповідальності у вигляді відшкодування державі збитків внаслідок вчинення ним кримінального правопорушення (головні складові змісту угоди), а також обов'язки підозрюваного чи обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою, якщо такі домовленості мали місце (неосновна складова змісту угоди) [2].

При цьому під беззастережним визнанням винуватості підозрюваним чи обвинуваченим слід розуміти безумовне визнання ним своєї винуватості у вчиненні інкримінованого органом досудового розслідування кримінального правопорушення. Водночас обов'язок підозрюваного чи обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою, є субсидіарною складовою частиною змісту угоди про визнання винуватості.

Обов'язки підозрюваного чи обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою, повинні бути зазначені в такий спосіб, щоб можна було пересвідчитися в реальності та можливості їх вико-

нання. Варто зазначити, що відсутність конкретизації сутності таких зобов'язань із використанням лише загальних формулювань унеможливило суд пересвідчитися в достовірності їх виконання, у зв'язку із чим, з огляду на передбачені ст. 476 КПК України наслідки невиконання угоди [2], такий виклад умов є неприпустимим та в подальшому є підставою для відмови судом в затвердженні такої угоди [3].

Разом із цим слід відмежовувати таку субсидіарну складову частину змісту угоди про визнання винуватості, як обов'язки підозрюваного чи обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою, від викриття підозрюваним чи обвинуваченим іншої особи у вчиненні злочину, яке є однією з обов'язкових умов, виконання якої поряд з іншими умовами слугує підставою для укладення угоди про визнання винуватості в кримінальному провадженні відносно особливо тяжких злочинів, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України [3].

О.В. Бахновський вважає, що угода про співпрацю в кримінальному провадженні є різновидом домовленості з правосуддям, так званим компромісом між особистістю й державою, що в подальшому трансформується в компроміс між моральністю та економічністю. Внаслідок цього, на думку вченого, економічний фактор набуває першорядного значення, поступово витісняючи моральні та духовні бар'єри суспільної оцінки під час здійснення кримінального провадження на підставі угод [4, с. 23–26].

Водночас С.І. Паславський розглядає угоду про співробітництво не стільки з економічного аспекту, скільки із соціально-кримінального. Так, вказаний науковець вказує, що метою укладення угоди про співробітництво є підвищення ефективності боротьби з різними формами не тільки організованої, але і з будь-якими іншими формами та видами групової злочинності, тобто основна її прерогатива – це розкриття нових кримінальних правопорушень. Поряд із цим С.І. Паславський пропонує нормативно закріпити правила призначення покарання, зокрема зазначити, що в разі укладання угоди про співробітництво строк або розмір покарання не може перевищувати половини максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною санкцією статті кримінального закону [5, с. 265–266].

Слід відмітити, що вказану наукову позицію також підтримує й директор Національного антикорупційного бюро України А.С. Ситник. Так, в одному з інтерв'ю він зазначає: «Зараз ми не можемо запропонувати особі, яка погодилася на співпрацю зі слідством, умовний термін покарання або призначення покарання нижче межі санкцій Кримінального Кодексу України. Наприклад, у провадженні про розкрадання в особливо великих розмірах, яке передбачає міру покарання від 7 до 12 років, ми можемо запропонувати для особи, яка «грає не головну роль» у злочині, 7 років позбавлення волі. Така пропозиція не може налаштувати таких осіб на співпрацю зі слідством» [6].

Звичайно, слід погодитися з такою позицією А.С. Ситника та відмітити, що, дійсно, така ситуація не підштовхує підозрюваного чи обвинуваченого співпрацювати з органами досудового розслідування. Як наслідок, відсоток укладення угод про співпрацю з правоохоронними органами у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншими особами, на практиці є досить невеликий.

Так, відповідно до статистичних даних у Харківській області про затвердження угоди про визнання винуватості щодо співпраці з органами досудового розслідування в 2014 році

укладено всього 52 таких угоди (загальна кількість затверджених угод про визнання винуватості у 2014 році складає 582, або 50,1%) [7].

Слід відмітити, що у 2015 році відповідно до Звіту про роботу прокуратури за участю прокурора судами було затверджено 8455 угод про визнання винуватості, що складає 5,7% від загальної кількості кримінальних проваджень, в яких брали участь органи прокуратури. Водночас лише 1,2% складають угоди про визнання винуватості щодо співпраці з правоохоронними органами [8].

Згідно зі Звітом про роботу прокуратури за 9 місяців 2016 року участь прокурора була забезпечена в 4549 провадженнях, в яких судом було затверджено угоду про визнання винуватості, що складає 3,7% від загальної кількості кримінальних проваджень, в яких брали участь прокурори. Утім, лише менше 1% від цієї кількості склали угоди про співпрацю з органами досудового розслідування [9].

Таким чином, призначення покарання в угоді про визнання винуватості щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення повинно вирішуватися в кожному конкретному випадку залежності від ступеня тяжкості вчиненого злочину, характеру вчиненого суспільно-небезпечного діяння, достовірності відомостей, що стали відомі слідчому, прокурору під час такої співпраці з підозрюваним (обвинуваченим), а також розміру відшкодування заподіяної кримінальним правопорушенням збитків тощо. Водночас, на думку автора статті, все ж потребують перегляду правові норми чинного кримінального процесуального законодавства щодо пом'якшення визначення строку та розміру покарання для осіб, які добровільно співпрацюють зі слідством, надаючи достовірні та важливі відомості в кримінальному правопорушенні, в яких такі особи підозрюються (обвинувачуються), чи щодо інших кримінальних правопорушень, що стали їм відомі.

Ступінь і характер сприяння підозрюваного чи обвинуваченого в проведенні кримінального провадження щодо нього або інших осіб оцінюється прокурором у кожному конкретному випадку залежно від характеру відомостей, отриманих від підозрюваного та їх користі для ефективності розслідування кримінальних правопорушень. Так, допомога особи, яка вчинила злочин, може полягати в ініціативному сприянні чи на прохання органів досудового розслідування в розкритті кримінального правопорушення, викритті інших співучасників, розшуку майна, отриманого в результаті вчинення кримінального правопорушення, його знарядь і засобів. Такий обов'язок повинен бути закріплений у чітких формулюваннях: які саме дії має вчинити підозрюваний чи обвинувачений, протягом якого строку тощо.

На підставі вищевикладеного можна виділити такі характерні особливості угоди про співпрацю з правоохоронними органами:

1) активне сприяння в розкритті та розслідуванні злочину в кримінальному провадженні, що може проявлятися в добровільному наданні доступу до документів, сприяння під час проведення обшуків та виїмок, а також інших слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, надання свідчень та письмових пояснень;

2) викриття підозрюваним чи обвинуваченим себе та інших винних осіб, що сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення;

3) повідомлення підозрюваним чи обвинуваченим про злочинну діяльність осіб або їх причетність до інших вчинених кримінальних правопорушень;

4) відшкодування заподіяної кримінальним правопорушенням збитків.

Поряд із цим В.І. Бояров справедливо звертає увагу науковців та практиків на проблему відсутності у КПК України достатніх гарантій захисту та забезпечення інтересів обвинуваченого в разі співпраці останнього зі слідством у межах виконання взятих на себе зобов'язань за угодою про визнання винуватості [10, с. 153].

Так, укладення угоди про визнання винуватості (в разі визначення в тексті угоди умови співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою) може супроводжуватися суттєвими та реальними ризиками щодо безпеки особи, з якою укладено угоду. Особливо це стосується розкриття кримінальних правопорушень, вчинених у складі організованих злочинних угруповань.

Тому на практиці прокурор як сторона угоди про визнання винуватості в кримінальному провадженні, на якого покладається подальший нагляд за виконанням умов цієї угоди, відповідно до своїх повноважень, як правило, вживає відповідних заходів щодо усунення ризиків небезпеки для іншої сторони угоди та створює необхідні умови для виконання обвинуваченим взятих на себе за угодою зобов'язань.

Слід вказати, що кримінальне провадження стосовно особи, з котрою досягнуто згоду щодо укладення угоди про визнання винуватості, на підставі постанови прокурора або ухвали суду підлягає виділенню в окреме провадження залежно від того, на якій із двох стадій кримінального процесу (досудового розслідування або судового розгляду) сторонами було ініційовано укладення угоди. Виділення кримінального провадження проводиться за правилами, визначеними положеннями ст. 217, 334 КПК України [2], що, на думку В. Мухіна та А. Штанька, є одним із способів реалізації зобов'язань особи щодо співпраці у викритті кримінальних правопорушень [11, с. 49].

Наразі в науковій літературі досить часто з'являються публікації про доцільність виділення зобов'язання щодо співпраці підозрюваного чи обвинуваченого з органами досудового розслідування в окремий порядок кримінального провадження, який слід назвати «Кримінальне провадження на підставі угоди про співробітництво». Так, обґрунтовуючи таку позицію, С. Паславський визначає порядок та умови укладення угоди про співробітництво, вказує, що така угода може бути укладена виключно під час досудового розслідування, тобто з моменту повідомлення особі про підозру до повідомлення підозрюваному про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування. Крім того, вчений зазначає, що угода про співробітництво не ставить пріоритетним визнання винуватості, досягнення згоди в частині кваліфікації кримінального караного діяння чи розміру та виду покарання [5, с. 265].

Слід відмітити, що таку наукову позицію підтримує й Ю. Дьоміна, яка стверджує, що угода про визнання винуватості, яка закріплена в КПК України, за своїм змістом є угодою про співробітництво. Угода про співробітництво має подвійне завдання, а саме: 1) розширює доказову базу того чи іншого обвинувачення, 2) забезпечується повне та обґрунтоване здійснення кримінального переслідування всіх винних осіб у вчиненому злочині [12, с. 13].

Однак, на думку автора цієї статті, виділення в КПК України в окремий порядок здійснення кримінального провадження на підставі угоди про співпрацю є не досить доцільним із точки зору засад кримінального провадження. Крім того, проце-

суальний порядок укладення угоди про визнання винуватості та угоди про визнання винуватості із зобов'язковою її ознакою співпрацювати з правоохоронними органами є практично однаковим, за виключенням умов співпраці. Тому все ж не потрібно вносити зміни до КПК України в частині технічного виділення такої угоди в окремий розділ КПК України. На думку автора статті, доцільним є внесення змін до чинного законодавства, які б сприяли та налаштували підозрюваного (обвинуваченого) на співпрацю з правоохоронними органами в розкритті кримінальних правопорушень.

Висновки. Угода про визнання винуватості щодо співпраці з правоохоронними органами має важливе значення як для швидкого врегулювання кримінальних правових конфліктів, так і для розкриття інших злочинів. Крім того, угода про співпрацю має важливе процесуальне значення в кримінальному провадженні, зокрема: 1) встановлює взаємні зобов'язання, права та обов'язки сторін угоди; 2) визначає спосіб, умови співпраці, а саме межі взаємних допустимих законом поступків між протилежними суб'єктами кримінального провадження: прокурором і підозрюваним (обвинуваченим); 3) дозволяє значно знизити верхню межу покарання для підозрюваного (обвинуваченого), що залежить від значимості вчинених у межах такої угоди дій; 4) стимулює посткримінальну поведінку підозрюваного (обвинуваченого); 5) виступає заходом допеніціарного виховного впливу.

Водночас відсоток укладення угод про співпрацю в кримінальному провадженні протягом 2014–2016 років є досить низьким, тому зроблено висновок, що потребують перегляду правові норми чинного кримінального процесуального законодавства щодо пом'якшення призначення строку та розміру покарання для осіб, які добровільно співпрацюють зі слідством.

Подальшого наукового дослідження потребують питання про визначення подальших шляхів удосконалення укладення угод про співпрацю з правоохоронними органами, зокрема умови, строк призначення покарання підозрюваному (обвинуваченому), який співпрацює з органами досудового розслідування, порядок забезпечення безпеки такому підозрюваному (обвинуваченому) відповідно до Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

Література:

1. Стратій О.В. Угода про визнання винуватості як новела кримінального процесуального законодавства / О.В. Стратій // Європейські перспективи. – 2014. – № 8. – С. 192–198. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : file:///C:/Users/dell/Downloads/evpe_2014_8_33.pdf.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013. – № 9 – 10. – Ст. 88.
3. Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод // Пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 13 від 11 грудня 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15/print1466064076119216>.
4. Бахновський А.В. «Сделка с правосудием» : нравственно-правовой аспект / А.В. Бахновський // Альманах современной науки и образования. – 2008. – № 6. – С. 23–26.
5. Паславський С.І. Угода про визнання винуватості : беззастережне визнання чи обов'язок про співпрацю? / С.І. Паславський // Право і суспільство. – 2014. – № 4. – С. 262–267.
6. Мордовцев М. Угода зі слідством: приведи друга та отримай знижку / М. Мордовцев // Укрінформ : мультимедійна платформа інформовлення України. – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrinform.ua/rubric-society/2091167-ugoda-zi-slidstvom-privedi-druga-ta-otrimaj-znizku.html>.

7. Про вивчення практики укладання угод у кримінальному провадженні, ухвалених судами вироків на підставі угод та їх перегляд в апеляційному порядку, а також стан виконання вироків про затвердження зазначених угод : Інформаційний лист Прокуратури Харківської області від 21.11.2014 року. – Харків, 2014. – 14 с.
8. Звіт про роботу прокуратури за 2015 рік / Офіційний інтернет-сайт Генеральної прокуратури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112167&libid=100820&c=edit&_c=fo.
9. Звіт про роботу прокуратури за 9 місяців 2016 року / Офіційний інтернет-сайт Генеральної прокуратури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112655&libid=100820&c=edit&_c=fo.
10. Бояров В.І. Питання застосування угоди про визнання вини в кримінальному судочинстві / В. І. Бояров // Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки». – 2005. – № 1. – С. 193–195.
11. Мухін В. Інститут угоди про визнання винуватості у кримінальному процесі / В. Мухін, А. Штанько // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2013. – № 3. – С. 46–51.
12. Дьомін Ю. Інститут угод у кримінальному провадженні : важливі аспекти правозастосування / Ю. Дьомін // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2013. – № 4. – С. 11–19.

Доценко А. Ю. Некоторые проблемные вопросы заключения соглашения о сотрудничестве в раскрытии уголовного преступления

Аннотация. В научной статье обозначены теоретические и практические аспекты участия прокурора при осуществлении уголовного производства на основании согла-

шения о признании виновности с обязательным условием сотрудничества подозреваемого или обвиняемого с правоохранительными органами. Определены особенности заключения сделки о признании виновности о сотрудничестве с органами предварительного расследования. Проанализированы мнения ученых о целесообразности выделения обязанности по сотрудничеству подозреваемого или обвиняемого с органами предварительного расследования в отдельный порядок уголовного производства.

Ключевые слова: соглашение о сотрудничестве, прокурор, подозреваемый, досудебное расследование, УПК Украины, уголовное производство.

Dotsenko A. Some problematic issues for conclusion the agreement on cooperation in disclosure of a criminal offense

Summary. The scientific article outlines the theoretical and practical aspects of the prosecutor in the course of criminal proceedings under the agreement on the recognition of guilt prerequisite suspect or accused cooperation with the law enforcement body. There are described the features of an agreement on the recognition of guilt to cooperate with the pre-trial investigation in this article. There are analyzed to opinion of scientists on feasibility of allocation of an obligation on a cooperation of the suspect or the preliminary inquiry charged with bodies in a separate order of criminal proceedings.

Key words: cooperation agreement, prosecutor, suspect, pre-trial investigation, CPC of Ukraine, criminal proceedings.